

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 14

nummer 2

1994

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'D E V Y E R H E E R T G A N G H E N'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Bankrekening: Rabo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum "De Schutsboom":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE. Tel. 013 - 34.89.72

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,

secretaris (prive) tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheeken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29

Curver Rubbermaid B.V.
Edisonlaan 8, 5051 DS GOIRLE. tel. 31.03.10

Stichting "Goirles Belang",
Kloosterstraat 32, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.34.86

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING

'DE VYER HEERTGANGHEN'

Doelstelling volgens de statuten:

De Stichting heeft ten doel de bevordering der studie van de heemkunde in de ruimste zin, in het bijzonder door:

- a. de bevordering der studie van de heemkunde in de lokale en regionale aspecten van archeologie, geologie, toponymie, flora, fauna, architectuur, historie, folklore, sociale geografie en taalgebruik;
- b. het aanwenden of doen aanwenden van de door deze studie verworven kennis ten bate van het lokale en regionale leefmilieu door het verrichten van relevante activiteiten;
- c. het in stand houden van een streekmuseum, heemerf 'De Schutsboom'.

Lidmaatschap en abonnementen:

Leden van de Heemkundige Kring ontvangen het periodiek 'Rond de Schutsboom' gratis. Losse nummers f 3,50.

Lidmaatschap Heemkundige Kring f 20,-- per jaar.

Gezinsleden f 6,50 per jaar.

Leden buiten Goirle f 25,--

Bankrekening: Rabo-Goirle, nr.: 11.68.97.597

Toegang tot de lezingen voor leden gratis.

Openstelling:

Heemerf en museum "De Schutsboom":

van april t/m oktober elke zondag;

van november t/m maart, elke 1e zondag van de maand.

Openingstijd van 15.00 tot 17.00 uur.

Voor groepen: op aanvraag bij het secretariaat.

Het archief: elke zaterdag van 10.00 tot 12.00.

Adressen:

Heemerf De Schutsboom: Nieuwe Rielseweg 41-43,

5051 PD GOIRLE. Tel. 013 - 34.89.72

secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43, 5051 PD GOIRLE,

secretaris (prive) tel. 013-346622

redactie: Venneweg 11, 5051 BN GOIRLE. tel. 013-342182

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Party centrum Benelux,
Dorpsstraat 1, 5051 CH GOIRLE. tel. 34.22.72

van Berkel B.V. loodgieterswerken en foliedaksystemen,
Edisonlaan 19, 5051 DS GOIRLE. tel. 34.24.45

van Beurden meubelmakerij,
Weverstraat 3-4, 5051 HZ GOIRLE. tel. 34.25.24

John Boxtel, sculptor,
RR 3 Gananoque, Ontario Canada, K7 G2 V5

Garage Jac. de Brouwer,
Hoge Wal 1, 5051 PX GOIRLE. tel. 43.09.35

**Assurantien Burgers en van Esch, voor verzekeringen,
hypotheken, financieringen, woningbemiddeling,
Tilburgseweg 1, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.21.29**

Curver Rubbermaid B.V.
Edisonlaan 8, 5051 DS GOIRLE. tel. 31.03.10

Stichting "Goirles Belang",
Kloosterstraat 32, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.34.86

C. Hermans,
v. Haestrechtstraat 16, 5051 VD GOIRLE.

Keurslagerij Kees van Hest,
Tilburgseweg 81, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.13.89

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43
5051 PD Goirle, tel. 013-34 89 72

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle
tel. 013-34 21 82

Jaargang 14, nr. 2

september 1994

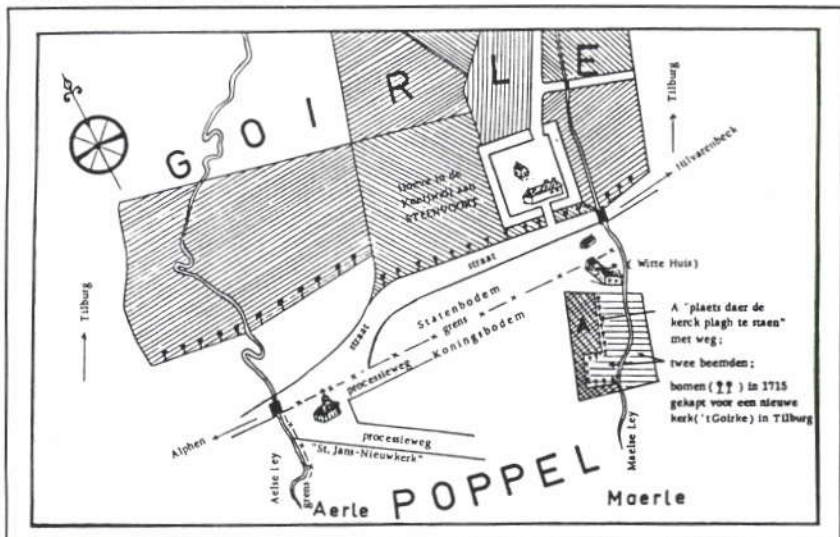
Grenskapellen op Steenvoirt	2
Lijst van den eyck der brouwketels binnen Goirle	12
Adriaan van der Willigen, drossaard in Tilburg en Goirle, 1795-1802 (deel 5)	20
Protohistorie (deel 2)	25
Toponiemen	31
Fragment boek 'Goirle 1940-1945'	35

GRENSKAPELLEN OP STEENVOIRT

Een historische dwaling rechtgezet

Door C. Robben

In zijn boek 'Grenskapellen' breekt pater Dominicus de Jong met de oude gangbare opvatting als zouden de gelovigen van Tilburg en Goirle gezamenlijk voor het vervullen van hun godsdienstplichten gebruik hebben gemaakt van één grenskapel, nl. de grenskapel die Tilburg in 1650 aan de Steenvoirt (nu Nieuwkerk) bouwde. Zijn nieuwe zienswijze, dat die van Tilburg en die van Goirle ieder hun eigen kerkje hebben gehad, baseert hij op de vondst van een oude kaart in het archief van Tongerlo, waarop de bezittingen van de plaatselijke abdij zijn aangegeven. Deze kaart is van 1716.

Situatie van de grenskerken van Goirle op Steenvoirt naar de kaart van Tongerlo rond 1716. Op het met de letter A gemerkt perceel stond de grenskerk van Tilburg.

De grenskerk van Tilburg is dan reeds afgebroken, en de plaats waar zij eertijds stond wordt aangegeven met de omschrijving: "*de plaats waar de kerk plagh te staan.*" Iets verderop, ongeveer waar nu Nieuwkerk het St.Janskapelletje staat, zien wij op de kaart een figuratief kerkje of kapel getekend, en dat kerkje, zegt De Jong, was in de jaren van vervolging de grenskapel van Goirle. Afgezien van het feit of er één of twee grenskerken waren, waren ze alleen van belang in de periode dat men in Tilburg noch in Goirle gebruik kon maken van de oude parochiekerk. Tilburg krijgt in 1668 zijn eigen schuurkerk op het Heike; de gelovigen konden dus thuis hun godsdienstplichten vervullen en hoefden niet meer de voetreis naar het verre Steenvoirt te maken. Goirle krijgt onder pastoor Van Riel (1673-1691) omstreeks dezelfde tijd ook zijn eigen schuurkerk, ongeveer ter plaatse van de villa Van Puyenbroek in de Bergstraat. Om deze kwestie helder te kunnen belichten zouden we de beschikking moeten hebben over uitgebreide archiefgegevens over de periode 1640-1670.

In 1963, wanneer De Jong zijn boek 'Grenskapellen' publiceert, zijn de gegevens waarvan hij gebruik maakt nog niet zodanig, dat men kan zeggen dat de zaak glashelder is. Zo is de kaart van Tongerlo uit het jaar 1716 niet het directe bewijs voor het bestaan van twee grenskapellen. De kerkvisitaties van Poppel, op welk grondgebied de kapel of kapellen zich bevonden, zouden de juiste situatie kunnen belichten. Deze visitaties betreffende de jaren 1640-1730 zijn echter tot op heden onvindbaar.

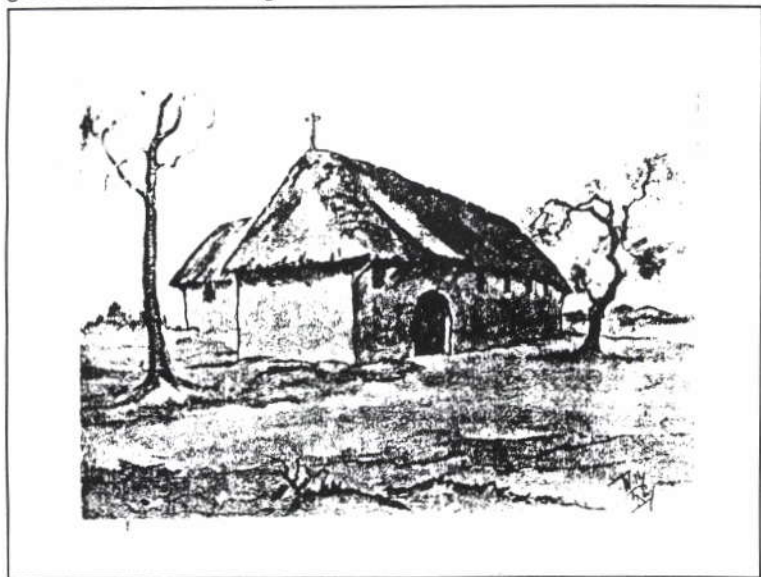
De latere visitatiebrieven tot 1800 zijn door De Jong opgeduid in het archief te Geel. De verkorte inhoud heb ik via zijn bemiddeling in handen gekregen, waarvan ik nu dankbaar gebruik maak.

In de visitatie voor de kerk van Poppel in het jaar 1733 lezen wij, dat er in de parochie van Poppel een kleine kapel bestaat waar de mensen van Goirle sinds jaren heugenis samen komen ter herinnering aan het feit dat de uitoefening van de godsdienst in Goirle door de Staten van Holland was verboden.

Nog steeds komen veel mensen op het feest van St. Jan Baptist naar het kapelletje. Zoveel zelfs dat de biechtvaders gedwongen zijn, bij gebrek aan biechtstoelen, in de open lucht biecht te horen. Dit is echter in strijd met de kerkelijke voorschriften. Zij menen echter dat dit in deze omstandigheden wel geoorloofd is. In 1736 vermeldt de visitatiebrief wederom het bestaan van de St.Janskapel, maar de toeloop naar de kapel is aan het verminderen. Verder wordt hier bevestigd dat de katholieken van de Meierij daar vroeger op zon- en feestdagen de H. Mis kwamen bijwonen. De visitaties van de jaren 1738, 1740, 1743 en 1749 spreken alle in dezelfde geest.

In de visitatiebrief van 1775 verklaart Bruno Heeren, pastoor van Poppel, dat het bestaande kapelletje vroeger werd gebouwd door de parochianen van Goirle, omdat de calvinisten hun kerk hadden gesloten. De grenskerk kan men volgens Heeren beter *"een schuur"* noemen; *"ze staat er al lang, is aan alle kanten open, bouwvallig, smerig en ongepast om er de godsdienst-oefeningen te houden..."*

De grenskerk van Goirle, St. Jans Gool.

"...De illustere heer M.J. van Gaveren, bisschop van Antwerpen, heeft het plan gehad om de godsdienst-oefeningen te verbieden. Onlangs is door toedoen en met geld van de pastoor van Goirle de kerk hersteld. Hij heeft muren gebouwd, deuren en vensters laten aanbrengen en alles voorzien van een goed slot. Een keer per jaar wordt er door de pastoor van Goirle met zijn kapelaan en enkele monniken de H. Mis opgedragen. Dit geschiedt op zondag na het feest van St. Jan, die daar bijzonder wordt vereerd. Men houdt dan een processie onder grote toeloop van het volk, maar ik geloof niet dat het met eerbied gebeurt. De opbrengst van de collecte is voor de pastoor van Goirle. Wat hij met dit geld doet, weet ik niet."

De visitatiebrieven van 1780 en 1793 bevestigen dat bisschop Wellens de uitoefening van de eredienst in de kapel heeft verboden wegens geconstateerde misbruiken en de ergernis die er werd gegeven.

"Welnu", zult U zeggen na het lezen van het bovenstaande, "die visitatiebrieven spreken toch een duidelijke taal. Goirle had een eigen grenskapel, gebouwd door de inwoners van Goirle in tijden van vervolging, en bezocht door de gelovigen die van heinde en verre kwamen om in de Goirlese kapel hun zondagsplichten te vervullen. De zaak is rond: er waren twee kapellen, één voor Tilburg en één voor Goirle." Ik geef toe, dat de personen die de verklaringen in de visitatiebrieven afleggen, dicht bij het tijdperk stonden waarin zich alles afspeelde dan wij. Ook dat hun uitspraken omtrent de oorsprong van de kapel zeer zeker berusten op verloren gegane documenten en op overlevering. Maar juist dit ontbreken van ieder tastbaar bewijsstuk brengt ons zo vlug in de verleiding te bouwen op overlevering. Ik heb me wel eens afgevraagd waar de Goirles gelovigen in de moeilijke jaren 1640-1650, dus voor de bouw van de Tilburgse grenskapel, gekerkt hebben. Ook rijst de vraag, waar de Tilburgers dat gedaan hebben.

Pastoor Aug. van Dijk van Tilburg geeft voor zijn parochianen het antwoord (pastoorstrouwboek van Tilburg, folio 87, 14-02-1643). "*In Ael op Steenvoirt waar ik alle zondagen en feestdagen dienst doe voor de Tilburgenaren die samenkomen in grote*

getale..." Zou men daar de plechtigheden hebben gevierd onder de blauwe hemel, in een andere schuur, of misschien wel in een reeds bestaande grenskapel? Tilburg bouwt zijn eigen grenskapel pas in 1650 en spreken vol trots van "*onze nieuwe kerk op steenvoirt*". Zou er onder Aerle aan de Steenvoirt dus nog een oudere kapel of kerkje hebben gestaan dat aan anderen toebehoorde?

De verklaringen in de visitatiebrieven over St.Jans-Gool, berustend op overlevering, winnen nu aan betekenis. Want in elke traditie zit een kern van waarheid; het is zeker dat Goirle vóór Tilburg, dus voor 1650, reeds een grenskapel bezat waar ook anderen (o.a. uit Tilburg) gebruik van maakten.

Ik loop nu even op mijn verhaal vooruit. Pastoor Nicolaas van Beeck, die in de jaren 1733-1780 het pastoraat in Goirle vervulde, geeft in gevoerde correspondentie met de bisschop van Antwerpen bijna het precieze bouwjaar van de Goirlese grenskapel, nl. tien jaar na de overgave van 's-Hertogenbosch, dus omstreeks 1639. Op deze correspondentie kom ik nog uitvoerig terug.

In het Rijksarchief te Antwerpen bevindt zich een akte, inhoudende de officiële overdracht van een stuk grond aan Willem de Rijckel (kanunnik en scholaster van het Kapittel van Hilvarenbeek): een stuk grond dat in feite reeds enige jaren zijn eigendom was. Deze gang van zaken zien wij later ook bij de beschrijving van de grond waar de Tilburgse grenskapel stond. Op 2 oktober 1650 wordt ten overstaan van de Schepenen der Heerlijkheid van Weelde de akte van overdracht verleden en op 1 november 1650 op Allerheiligen wordt de nieuwe kerk reeds plechtig in gebruik genomen. Ook hier was men dus al enige tijd eigenaar van de grond. De toon van de akte betreffende de grondverkoop aan kanunnik Willem de Rijckel is vaag en onzeker: men suggereert de bouw van "*een seeckere timmeragie oft huysinge, ..., voir soo veel de voerschr. timmer naer sijne proportie gericht sijnde van strecken ende den voerschr. Heeren dienende is dienvolgens verteyen ende den voerschr. Heeren gevest 16e Mey 1642.*" Ingewijden weten maar al te goed waar het hier om gaat.

Tussen de regels door lezen wij dat Willem de Rijckel op zijn grond een kapel wil bouwen, en deze manier van beschrijven nemen wij ook waar bij de bouw van andere grenskapellen in Brabant. Verder leren we uit deze akte dat de "timmeragie" zal komen staan aan de Steenvoirtse-straat.

Weer loop ik even op mijn verhaal vooruit. Pastoor Nicolaas de Beeck zegt later in één van zijn brieven: "*De grond waar de Goirlese kapel op staat werd in vroeger jaren geschonken, en de kapel werd door de inwoners van de gemeente Goirle gebouwd.*" Ik laat in het midden of de gelovigen van Goirle of de kanunnik de kapel hebben gebouwd -ik bezit hierover geen gegevens- maar voor mij staat evenwel vast dat mr. Willem Egidius de Rijckel de schenker van de grond is geweest. Als lid van het Kapittel van Hilvarenbeek was hij zeer geïnteresseerd in het wel en wee van Goirle. Het Kapittel bezat er immers het benoemingsrecht van de pastoor.

In deze tijd komt ook de grenskapel van Hilvarenbeek tot stand. Plebaan van Grinsven, pastoor van Hilvarenbeek, en kapelaan Wouter Beersmans zijn de oprichters van de grenskapel op Roovert voor de gelovigen van Hilvarenbeek. Willem de Rijckel en Plebaan van Grinsven zullen als leden van het Kapittel zeker de gelegenheid hebben gehad de noden der gelovigen van Hilvarenbeek en Goirle te bespreken. Door eenzelfde gedachte bezielde hebben zij de hand aan de ploeg geslagen en zijn zij overgegaan tot de oprichting der grenskapellen, of althans tot de aankoop van de daarvoor benodigde grond.

Een akte eveneens aanwezig in het Rijksarchief te Antwerpen bevestigt nogmaals het bestaan van de Goirlese grenskapel. Verkort luidt de inhoud: "*Anthoni de Vet koopt een heiveld daer de Goirlese Cluys op is staande genaempt Het Rijken...*" Het heiveld grenst in het oosten en het noorden aan de Steenvoirt, in het westen aan het goed van de erven Adriaen Janse, en in het zuiden aan het goed van mr. Zebrecht van Dongen. In de akte wordt verder vastgelegd dat de Goirlese Kluis over het heiveld recht van wegen houdt en dat de Goirlenaren de Kluis mogen uitbreiden of veranderen, zonder hiervoor iets te moeten betalen aan de koper Anthoni de Vet.

Reeds jaren ben ik in het bezit van een akte die mij nooit helemaal duidelijk is geweest. Nu ik echter weet dat zich op het nieuw gekochte gebied van Anthoni de Vet de Goirlese Kluis bevond, is het mij duidelijk geworden dat de Tilburgse akte R367-1661-fo.1 reeds verwijst naar de Goirlese grenskapel, zonder haar met naam te noemen.

In het kort komt de akte hier op neer: de erfgenamen van Anthoni de Vet verkopen in 1661 hun deel in de erfenis aan hun mede-erfgenaam Peter Anthoni de Vet. Het huis en de goederen zijn gelegen ten dele onder Poppel en ten dele onder Goirle aan de Steenvoirt. Verder wordt als begrenzing aangegeven de Steenvoirtse-straat, de erven van mr. Zebrecht van Dongen en de stroom De Leye. Tevens wordt vermeld dat op het grondgebied een kerk ligt. Dit laatste wordt in deze vorm omschreven: "*tsamen mette gerechticheyt vanden grond vande kercke aldaer, soo die affgebroocken wiert, mits dat den voorsch. cooper oock sal moeten gedoogen het wijder vuyttimmeren vander selve kercke sonder daer aff iets te mogen pretenderen...Actum den 5 januari 1661.*"

Vergelijken wij nu de gegevens van de akte waarin de Goirlese Kluis wordt genoemd met de gegevens der niet nader genoemde kerk in de Tilburgse akte van 1661, dan ligt het voor de hand dat in de Tilburgse akte ook de Goirlese Kluis of grenskapel wordt bedoeld. Bovendien, de Tilburgse grenskapel stond op het grondgebied van Adriaan Soffaerts, gelegen ten oosten der bezittingen van Anthoni de Vet.

Resumerend zien wij het verloop van de geschiedenis van de grenskapellen op Nieuwkerk aldus: reeds voor 1640 hebben de Goirlenaren een eigen grenskapel (de Goirlese Kluis) waar ook anderen gebruik van maken. In 1650 krijgt Tilburg ook zijn eigen grenskerk die later nog wordt uitgebouwd. Hilvarenbeek heeft zijn eigen grenskerk op Roover. Tilburg blijft op Steenvoirt kerken tot 1668 en enkele jaren later wordt hun grenskerk afgebroken. De Goirlenaren vervullen hun godsdienstplichten ook tot ongeveer 1670 in hun grenskapel en houden daarna hun schuilkerkje in ere met een jaarlijkse bedetocht op de feestdag van St.Jan Baptist, die samenviel met de Goirlese

kermis. Dit heeft stand gehouden tot 1779, in welk jaar Jacobus Thomas Jos Wellens (bisschop van Antwerpen) verbiedt om in de Goirlese kapel nog de H. Mis op te dragen. Het kerkje leidt verder een desolaat bestaan tot einde 1810 en wordt dan afgebroken. Uit piëteit richt men dan ongeveer ter plaatse van de oude Goirlese Kluis het kapelletje op dat nu nog op Nieuwkerk staat. Lange tijd heeft dit kapelletje staan verkommeren. Intussen is het gerestaureerd door de Heemkundekring Nicolaas Poppelius te Ravels in samenwerking met Heemkundekring De Vyer Heertganghen te Goirle.

In tijden dat het de katholieken van deze streken onmogelijk werd gemaakt hun godsdienstoefeningen te houden blijkt Steenvoirt niet alleen de wijkplaats te zijn geweest voor de gelovigen van Tilburg, Goirle en omgeving, maar zelfs de 'nonnekes' van Boxtel zochten hier een schuilplaats in tijden van vervolging. Deze zusters hadden bezittingen gelegen aan Steenvoirt, en wel ten oosten van de plaats waar eertijds de Tilburgse grenskapel stond. Op hun goed bevond zich reeds voor 1673 een refugiehuis, dat onder bescherming stond van de Nassaus. In de inventaris van het archief der Boxtelse clarissen, berustende tot het klooster der Paters O.F.M. te Alverna, wordt Steenvoirt slechts tweemaal vermeld. Namelijk 30 juli 1673, wanneer een zekere Don Juan het huis onder zijn bescherming neemt en 7 maart 1679 waarbij Joseph de Rooy verklaart dat de goederen gelegen bij Steenvoirt onder Poppel niet aan hem, doch aan de clarissen behoren.

Mijn onderzoek naar de grenskapellen op Steenvoirt leidde mij ook naar het Bisschoppelijk Archief te Mechelen, alwaar ik beslag heb weten te leggen (in de vorm van fotokopieën) op een tamelijk uitgebreide correspondentie van Nicolaas de Beeck, pastoor te Goirle. Hij correspondeerde met de bisschop van Antwerpen en de apostolisch vicaris van 's-Hertogenbosch, A. Aerts. Hierin lezen wij de heroïsche strijd die pastoor De Beeck heeft gevoerd om St.Jans-Gool als bedevaartplaats op Peppels gebied te mogen behouden. Het is hem niet gelukt. Poppel had zijn eigen bedetocht naar de Roovertse Sacramentskapel waar het zeer ordentelijk en netjes toeging en niet zo

frivool en kermisachtig als bij de jaarlijkse tocht der Goirlenaren naar Nieuwkerk. Men ontkomt niet aan de indruk dat broodnijd ook hier een belangrijke rol heeft gespeeld, waarbij uiteindelijk de Goirlese haan van het Peppels erf wordt verjaagd.

Pastoor De Beeck stond bekend als een man van grote kennis en een ijverig herder. Hij vervulde het pastoraat in Goirle in de periode 1733-1780 en overleefde vijf jaren het gouden jubileum van zijn priesterwijding. Hij overleed in de ouderdom van 81 jaar en werd bijgezet onder de grafzerk van pastoor Vincent van Dun in de oude parochiekerk van Goirle, St. Jan Baptist.

Het is hier niet de plaats om de gevonden correspondentie uitvoerig te behandelen; enkele gegevens meen ik U echter niet te mogen onthouden. Elk jaar moet de Goirlese pastoor aan de bisschop van Antwerpen toestemming vragen om zijn jaarlijkse bedevaart naar Nieuwkerk te mogen houden. Dit gaat niet altijd even vlot, want de bisschop heeft ernstige bezwaren. Zo is de kerk erg bouwvallig en op de dag van de bedevaart wordt ook op Nieuwkerk de jaarlijkse Goirlese kermis gehouden. *"Als de Sacramentsprocessie rondtrekt klinkt overal het ruwe geschreeuw van de kermishouders, en wat nog het meest te betreuren is, in twee daarbij gelegen huizen worden danspartijen gehouden onder vioolspel door mensen van beide geslachten die tot dronkenschap toe door blijven drinken... Verder wordt in de loop van het jaar de kapel ontheiligd door losbollen veehouders en belastingontduikers (smokkelaars) die van 't huis Gods een dievenhol maken."*

Pastoor De Beeck laat op eigen kosten de kapel restaureren. Hij laat stenen muren aanbrengen, deuren en vensters van sloten voorzien, hij houdt kramen en tenten ver van de kapel verwijderd, hij weert liedjeszangers, vioolspelers en grappenmakers. Op zijn oude dag laat hij zijn verzoekschriften schrijven en zijn belangen behartigen bij de bisschop van Antwerpen door zijn parochiaan broeder Adjutus van Goorle, in de wereld Joannes Baptist Smarius. Smarius was een zoon van Joannes Smarius en Eva de Beer, werd geboren te Goirle op 13 maart 1746. Hij studeerde te Leuven en trad op 28 april 1763 in de Orde der Capucijnen, en werd vermoedelijk in juni 1770 te Antwerpen

tot priester gewijd. In de jaren 1773-1775 en 1776-1781 was hij woonachtig te Antwerpen. Drie broers van pater Adjutus verkozen eveneens de priesterlijke staat: Hubertus sterft in 1780, Jacobus (kanunnik te Tongerlo) sterft in 1812 als pastoor te Ravels en Willem sterft als pastoor te Hechtel in 1827. Pater Adjutus, capucijn, sterft op 26 oktober 1799 tijdens het opdragen van de H. Mis (bij de Pater Noster) te Geldern in de bediening van de lector in de Filosofie.

Pater Adjutus

Een brief van 25 februari 1780 is het laatste officiële stuk over de Goirlese grenskapel. Pastoor Nicolaas de Beeck, broeder Adjutus, de apostolisch vicaris A. Aerts, de bisschop van Antwerpen, de parochianen uit die tijd, de grenskapel, alles en iedereen behoort tot het verleden. De kapel gebouwd na 1810 staat er nog, beroofd van een prachtige entourage, maar in al zijn eenvoud nog steeds als een teken van diep geloof en overladen met een rijk historisch verleden.

LIJST VAN DEN EIJK DER BROUWKETELS BINNEN GOIRLE

Door J.C.J. Hoogendoorn

Even iets vooraf

In de hierna volgende lijst van brouwketels en brouwers binnen Goirle in de jaren 1694-1726 zult U twee categorieën brouwers tegenkomen, nl. koop- en huisbrouwers. Een koopbrouwer bracht zijn produkt in de handel, terwijl een huisbrouwer alleen mocht brouwen voor eigen gebruik.

Ook toen al moesten er op bieren, wijnen en brandewijnen accijnzen of impost betaald worden en daarom moest er door de overheid controle uitgeoefend worden op de hoeveelheden die gebrouwd werden en op de geijkte inhoud van de brouwketels. Die geijkte inhoud wordt op de lijst aangeduid met het woord 'pegel', dat eigenlijk ijkstok betekent, doch in dit geval gebruikt wordt voor het officiële merkteken, dat aan de binnenkant van de brouwketel was aangebracht. Dat merkteken gaf aan hoe ver de ketel gevuld mocht worden om de juiste inhoud van de vulling voor een vast aantal tonnen te bepalen.

Als inhoudsmaten voor bier golden destijds ton, vat of aam voor 140 liter, een half vat voor 70 liter, een kindeke of een kanneke voor 35 liter. Op de lijst worden die maten aangeduid door 't' of 'k'.

Behalve de lijst zult U verder aantreffen een verslag van de controle op bieren en wijnen van de jaren 1703-1724 en 1726. Dat niet alle brouwers zich aan de regels hielden moge blijken uit een controle gehouden in 1689 op verzoek van de pachter van de impost der dranken in Goirle.

Lijst van den eyck der brouwketels binnen Goirle
 Akte 1a (GAT OAA 969, losse stukken)

Jaar	Namen brouwers	Huis/ Koop	Inhoud	Pegel	
1694	Joost Eeltiens Arnoldus Kievits Symen de Leuw Knd Antony Alewijns Wed. Jan v Heyst		6t + 3k 6t + 3k 9t 9t 9t		1)
1695	Jan Joost Eeltiens Arnoldus Kievits Symon de Leuw Knd Antony Alewijns Wed. Jan v Heyst	koop koop koop huis koop	6t + 3k 6t + 3k 9t 9t 9t	5t 5t 7t 7t 7t	2)
1696	Joost Eeltiens Adriaen Hosemans Symon de Leuw Knd Antony Alewijns Wed. Jan v Heyst	koop koop koop huis huis	6t + 3k 6t + 3k 9t 9t 9t	5t 5t 7t 7t 7t	3)
1697	Jan Joost Eeltiens Adriaen Hosemans Symon de Leuw Knd Antony Alewijns Wed. Jan v Heyst	koop koop koop huis huis	6t + 3k 6t + 3k 9t 9t 9t	5t 5t 5t 7t 7t	4) 5)
1698	Jan Joost Eeltiens Adriaen Hosemans Symon de Leuw Knd Antony Alewijns Wed. Jan v Heyst	huis koop koop huis huis	6t + 3k 6t + 3k 8t 9t 9t	5t 5t 6t 7t 7t	6) 7) 8)

Noten: 1) 4 jaar de ketel niet gebruikt; 2) verklaren niet te brouwen ingeval 't wel gebeurt is de pegel 7 tonne; 3) verklaart brouwerij verhuurd te hebben aan A. van Dyck die koopbrouwer was; 4) brouwerij aan A. van Dyck; 5) 6 jaar niet gebrouwen; 6) van koop- naar huisbrouwer; 7) verklaart kleiner gemaakt en verhuurd aan A. van Dyck; 8) 7 jaar niet gebrouwen.

Lijst van den eyck der brouwketels binnen Goirle
 Akte 1b (GAT OAA 969 vervolg)

Jaar	Namen brouwers	Huis/ Koop	Inhoud	Pegel	
1699	Wed. Jan v Heyst Knd Antony Alewijns Adriaen van Dyck Adriaen Hosemans Jan Joost Eeltiens	huis huis koop koop huis	9t 9t 8t 6t + 3k 6t + 3k	7t 7t 6t 5t 5t	1) 2)
1701	Wed. Jan v Heyst Adriaen Alewijns Adriaen van Dyck Jan Joost Eeltiens Adriaen Hosemans	huis huis huis huis koop	9t 9t 8t 9t 6½t	4t 6t 6t 6t 5t	
1703	Wed. Jan v Heyst Adriaen Alewijns Adriaen van Dyck Jan Joost Eeltiens Adriaen Hosemans	 koop koop koop	 8¼t 9t 6½t	 6t 6t 5t	3) 4)
1706	Wed. Jan v Heyst Adriaen Alewijns Hendrick van Dyck Wed. JJ Eeltiens Adriaen Hosemans	 koop koop koop koop	 9t 8¼t 9t 6½t	 6t 6t 6t 5t	5)
1707	Adriaen Alewijns Symon de Leuw Adriaen Hosemans Wed. JJ Eeltiens	koop koop koop koop	9t 8¼t 6½t 9t	5t 6t 5t 6t	

Noten: 1) 8 jaar niet gebrouwen; 2) nu waarschijnlijk eigenaar; 3) hare ketel uitgebroken ende onbruikbaar; 4) zijne ketel uitgebroken ende onbruikbaar; 5) ketel uitgebroken en onbruikbaar.

Lijst van den eyck der brouwketels binnen Goirle
Akte 1c (GAT OAA 969 vervolg)

Jaar	Namen brouwers	Huis/ Koop	Inhoud	Pegel	
1708	Adriaen Alewijns Hendrick van Dyck Adriaen Hosemans Corn van Gils	koop koop koop koop	9t 8¼t 6½t 9t	5t 6t 5t 6t	
1710	Adriaen Alewijns Jan de Leeuw Adriaen Hosemans Corn van Gils	koop koop koop	9t 8¼t 6½t 9t	5t 6t 5t 6t	1)
1711	Adriaen Hosemans Jan de Leeuw Adriaen Alewijns	koop koop koop	6½t 8¼t 9t	4t 6t 5t	
1713	Adriaen Hosemans Jan de Leeuw Adriaen Alewijns	koop koop koop	6½t 8¼t 9t	4t 6t 5t	
1724	Adriaen Hosemans Martinus Ockers & Peter Huysmans	koop huis	6½t 7t	4t 5t	
1726	Adriaen Hosemans Martinus Ockers	koop huis	6½t 7t	4t 5t	

Noten: 1) ketel onbruikbaar, verklaart te zullen brouwen.

Akte 2a (GAT OAA 968 los stuk, 1703)

De vont van de Bieren, wijnen binnen Goirle gehaelt ten bij wese van heer Drossaert ..... schepenen en A. Verdijck secr., Antony gyben als deurwaarder ende Ruth van delft vorster binnen goirle den 17e october 1703 ten huysse als volgt.

Symon de Leeuw

Een aem ande ses halft aems bier vol, twee aemen bier loopende, alle eygen gebrouw.

Nicolaes van Berck

Een halft vat bier seynde eenen stert loopende, nyt de twee hoefteyzers tot Breda.
blijft tappen.

Adriaen Janssen Vijgen

Een halft vat bier vol ende twee loopende inlants.
blijft tappen.

Corn. Hehsemans

Een halft vat Bredaas bier, nyt de drie hoefteyzers, een halft vat bier daerop eenen steert van Jan Joost Eeltiens.
blijft tappen.

Jan Joost Eeltiens

Twee halft vaten bier vol ende een loopende, nog een ton bier loopende, alle eygen gebrouwen.
blijft brouwen, tappen en brandewijnstoken.

De Wed. Jan Hendrick Soffaers

Een halft vat Bredaas bier loopende, nyt de twee hoefteyzers.
blijft tappen.

(vervolg akte 2a)

Jacobus van Es

Drie halft vaeten vol inlants bier, een van Jan Molengraeft ende twee van Symon de Leeuw, een kinneken, vol van de Leur, twee halft vaeten en een kinneken loopende van de Leeuw, een ancker wijn bij naai vol, twee potten jenever. verclaert te blijven tappen.

Rut van Delft

Een halft vat bier loopende van Joost Eeltiens. blijft tappen.

Bastiaen Hosemans

Een halft vat bier loopende van Symon de Leeuw. blijft tappen.

Akte 2b (GAT OAA 968 los stuk, 1724)

Vont tot Goirle gehaelt, present Tienemans et Brouwers, schepenen en Rut van delft, vorster.

Jan van Aalst	sal niet tappen
Jan Vijgen	sal tappen
Peter van Enschoot	sal tappen
Nicolaes Peters van de Reyt	sal tappen
De Wed. Jan Noten	sal niet tappen
Peter Sprengers	sal tappen
Jan van de Locht	sal tappen
Floris Spapen	sal tappen
Philip van Asten	sal tappen
Peter Cruyfmans	sal tappen
Jan vander Flaes	sal tappen
Wed. Corn. Verheyden	sal tappen
Adriaen Hopmans	sal tappen

(vervolg akte 2b)

Den 11 (.....) 1726 tot Goirle vont gehaelt, present schepens van Goirle.

Jan van Aalst	sal tappen
Jan van de Pol	sal tappen
Jan Vijgen	sal tappen
Peter van Enschoot	sal tappen
Corn. van de Ryt	sal tappen
Jan Spapen	sal tappen
Peter Sprengers	sal tappen
Jan Willem van de Slot	sal tappen
Floris Spapen	sal tappen
Martinus Ockers	sal tappen
Jan vander Flaes	sal tappen
De Wed. Verheyden	sal tappen

Akte 3 (GAT OAA 968 los stuk, 1689)

Visitatie gedaen door Corn. Heestermans pachter van de wijnen, brandewijnen en bieren over goirle de anno 1689 ten bij wese van de heer Drossaert ende Corn. de Bont schepen tot goirle mitsgaders Peter van Heyst deurwaarder ende dat inne de navolgende huuse den 3 mey 1689.

Ten huuse van Jacobus van Es het volgende bevonden een half vat bruyn bier, loopende eygen gebrouwen, een pint jenever, sonder meer soo hij van Es verclaert deport op de pleyn gevonden twee brandewijn pijpen, daer op wit bier was, daer van aft was van yder ontrent veertich offt vyftich kannen, noch een ton met wit bier daer van aft was ontrent vyfentwintich kannen, waer over den voornoemde van Es door den voorn. deurwaarder is becanlangiert.

(vervolg akte 3)

In de brouwerij van Joost Eeltiens bevonden inde Aalst vaten ongeëyckte sijnde vol bier, noch een half vat geëyckte mede vol bier, sijnde alle bruyn bier, dat noch was loopende, ende is daer Sooi Jan nyt den naem van sijnen vader Joost Peter Eeltiens, door den voorn. deurwaeder daer voor gecallengiert, ende zegt den pagter heestermans met sijne karre het bier mede genomen ende gebracht inde huysinge van de here drossaert alhier.

Toirconde bij ons ondergeteekent,

Bernagie 1689

*De Brouwer.
Wakingshaalgereed. Waar is het dorstend Leed?*

*Als Dorst en Dranck malkeer ontmoet,
Is 't Bitter d' oorspronck van het Soet:
o Ziell! Begeeren en het Geeren,
Uw Dorst, en 't Leevens springfonteyn,
Sal Eeuwige Verquicking Zyn,
Die weelden lust, soek selck en laten*

ADRIAAN VAN DER WILLIGEN
DROSSAARD IN TILBURG EN GOIRLE 1795-1802
(deel 5)

Door Ad Houtepen

"De herinneringen van zoveel treurige tonelen van de oorlog, en de niet zelden de zeer onaangename bezigheden, welke mij dagelijks te beurt vielen en druk werk verschaften, gaan tevens gepaard met zeer aangename herinneringen." Hij had de overtuiging veel voor Tilburg gedaan te

hebben. Hij vervolgt: "Toen een van de hospitalen in de buurt van mijn woning opengebroken was en het huis alleen nog diende om de transporten zieken, die er van tijd tot tijd kwamen en door chirurgijns en oppassers geleid werden, voor een nacht te huisvesten, bleek mij eens de verregaande onachtzaamheid van de heren. 's Namiddags, toen zulk een transport vertrokken was kwam het mij voor, op mijn plaats zijnde dat ik smeulend stro rook en vermoedde, dat men het vuur in het hospitaal niet goed had uitgedaan. Ik ging er dan in en vond inderdaad, dat men van het stro uit de kribben op het vuur had geworpen en dat er nog veel stro rond de schoorsteen lag; dat ook hetzelfde vuur zou kunnen gevat hebben en brand veroorzaakt zou hebben. Ik liet mijn knecht komen om dit te bezorgen en ging nu ook zien of er in overige vertrekken geen gevaar was.

Het vuur was daar wel uit, doch onder een hoop stro zag ik enige beweging en dacht eerst, dat er een hond of kat ondergekropen was, maar bevond bij nader onderzoek, dat het een zieke was, die mij met een bleek gelaat en grote holle ogen aanstaarde toen ik hem ontdekte. De ongelukkige had men vergeten en nu was hij vooral door koude en gebrek bijna stervende. We brachten hem bij mij in huis bij een goed vuur en gaven hem enige verkwikkingen, waardoor hij weldra aanmerkelijk bijkwam zodat ik hem op transport kon stellen naar het hospitaal te Breda."

"Een schepenplaats in de rechtbank van Tilburg en Goirle vacant zijnde, werd ik door het volk ter vervulling van die post verkozen, met verzoek om tevens de secretaris betrekkelijk de militaire zaken te blijven assisteren. Eveneens werden tot schepen van de twee gemeentes door het volk gekozen de heren Tex en Pieter Vreede en dus drie protestanten, hetgeen sommigen der dweepachtigste Roomsgezinden echter niet zeer naar de zin was. De 15 Mei 1795 werd ik gecommiteerd ter quartiersvergadering en vervolgens tot die van de vier quartieren die te St. Udenrode werd gehouden; mijn mede-gecommiteerden waren Pieter Vreede en Jan Pannebakker.

Daar er onder de assignaten (noodgeld, red.) vele valse in omloop waren, had men ambtenaren gezonden, die verificateurs der assignaten genoemd werden, zulk een kregen wij ook hier. Zeer veel had men reeds voor assignaten moeten leveren zodat bijzondere personen, zowel als de Gemeentekas daar rijkelijk van voorzien was. Wij moesten die burger-verificateur voor gemeenterekening een lokaal bezorgen om zijn bureau te houden en hij had niet weinig omslag. Ieder liep met zijn assignaten daarheen. Verscheidene werden af- en andere goedgekeurd. De verificateur behield de afgekeurde en daar de assignaten toen nog waarde hadden ontstond het vermoeden of het alle wel valse waren die men afkeurde; het viel mij niet moeilijk om daar een proef van te nemen en ik deed zulks. Voor leveranties, door de gemeente gedaan, hadden we reeds een aanmerkelijke som in assignaten ontvangen en wel in boeken, zoals zij gedrukt en vaneen gesneden waren.

Deze vellen nu sneed ik aan assignaten. Wij hadden ze alle van de betaalmeester ontvangen; zij waren dus waarschijnlijk goed; doch zo ze vals waren, dan moesten zij ook alle vals zijn; doch ook van deze keurde de verificateur er een gedeelte af en een ander goed en nu was zijn rijk dus uit."

"De 21 Juni 1795 werd ik door de stemgerechtigden, in de Grote Kerk (de kerk van 't Heike, red.) te Tilburg opgekomen, tot Drossaard van die gemeente gekozen. Dat had ik totaal niet verwacht, daar toen de gemeente op klein aantal na uit Roomsgezinden bestond en men dus natuurlijk een geloofsgenoot aan het hoofd der regering zou verkiezen. Op dezelfde wijze werd ik dan ook te Goirle, met Tilburg een rechtbank uitmakende tot Drossaard gekozen (Van der Willigen behaalde 220 stemmen, en de eerst na hem komende 132, red.). Tegelijkertijd werd de secretaris Bles als secretaris van beide gemeenten herkozen. De proclamatie waarbij ik als Drossaard van de pui van het raadhuis werd geproclameerd, ontving men dan ook met gejuich en vervolgens ter raadsvergadering zullende verschijnen, werd ik door de schutterij en door een verbazend grote schare van mijn woning, waar men 's nachts een ereboog had opgericht, afgehaald en naar het raadhuis geleid. Voor het raadhuis vond ik insgelijks een ereboog opgericht en zo met strelende eer en vreugdebewijzen gehuldigd. Door heel Tilburg waren erebogen opgericht, er werd in de cafés gedanst en de Drossaard gaf een paar uur extra permissie, hetgeen toen zeer ongewoon was; de herbergen moesten in die dagen om tien uur gesloten worden."

"Bataafs Brabant, dezelfde rechten vorderende als de overige provinciën, wilde niet meer als Generaliteitslanden beschouwd worden en onder de plak van de Hoogmogende in Den Haag staan. Een commissie uit deszelve werd hier dan ook geweigerd te erkennen en een weggelopen schoolmeester die men wilde herstellen, niet aangenomen, hetgeen men gemakkelijk doen kon, daar zijn tractement uit de dorpskas betaald werd, gelijk het schoolhuis aan de gemeente behoorde; dit een en ander veroorzaakte enige moeilijkheden en verschaftte mij werk. Een vrouwspersoon dat wegens geweldige dieverij reeds lang

gevonnis was om gezeseld en gebrandmerkt te worden was door de tijdsomstandigheden in de dorpsgevangenis blijven zitten. Eindelijk werd dat vonnis uitgevoerd hoezeer de Fransen zeer tegen deze wijze van straoefeningen waren en er tegen wilde verzetten, temeer daar de gedetineerde uit het Land van Luyk zijnde, Frans sprak en middel had geweten om de alhier gestationeerde Fransen ter hare voordeel te stemmen, in weerwil daarvan gingen alles echter geregeld zijn gang."

"De 11 Augustus 1795 te Goirle zijnde en aldaar met de gerechtsdienaars een inspectie op de nabij gelegen heide doende, zagen wij op enige afstand naar het scheen een menselijk lichaam aan een boom hangen; spoedig liepen wij erheen en bevonden, dat het een vrouwspersoon was, nog warm zijnde; zij had enige daar liggende zoden opgestapeld, naar het scheen, en zich daarvan bediend om aan een stevige tak van een berkeboom de strop vast te maken en van de door haar gemaakte hoogte af te treden. Dadelijk sneden wij haar af en bemerkende, dat er nog leven was, wreven wij haar ter bevordering van de circulatie op verscheidene delen van het lichaam; dit enige tijd herhaald zijnde bespeurden wij, dat de ademhaling terugkeerde en hier geen andere middelen bij de hand hebbende, zelfs geen slokje water, zond ik de gerechtsdienaar naar het dorp, om zo spoedig enigszins mogelijk met een kar terug te komen. Intussen bleef ik met het wrijven doorgaan en een schaapherder ontdekkende riep ik hem, om wat water te halen, maar dat was hier niet te krijgen, dan op een aanmerkelijke afstand. Terwijl kwam de kar met het nodige stro daarop. We leiden de vrouw, naar het scheen omstreeks de vijftig jaren, daarop en lieten haar naar Goirle brengen, waar haar verder zoveel mogelijk geneeskundige hulp werd verleend, zodat ze weldra geheel bij kwam.

Armoede had haar aanleiding tot deze wanhopige daad gegeven; haar ganse bezitting was in een klein mandje dat zij aan de arm droeg; voedsel had zij niet meer en zij behoorde te Hoogstraten thuis. Wij voorzagen haar van spijs en drank, herbergde haar die nacht, doende haar de volgende dag naar Poppel brengen, om zo verder te worden vervoerd.

Dit geval bekend geworden zijnde, beschonk men mij met ene zilveren gedenkpenning van wege de Maatschappij tot redding van Drenkelingen te Amsterdam. Geruime tijd daarna vernam ik met veel genoegen dat de vrouw nog in leven en in betere omstandigheid was, zij scheen met spinnen de kost, hoe schraal ook, te verdienen."

"De handelingen van vele zogen. warme Republikeinen bevielen mij niet altijd. Zo ook de Heer van Tilburg en Goirle (Graaf van Hogendorp, red.). Voorheen met hem vriendschappelijk verkeerd te hebben, zo was ik meermalen, naar billijkheid zijn voorspraak en poogden dikwijls het spoliëren (beroven, red.) van zijn bossen te beletten en dat niet zonder vrucht, gedroeg zich nu jegens mij onoprecht. Van de 800 gulden die de Drossaard van Tilburg en Goirle als jaarlijks tractement was toegelegd, genoot ik niet meer dan f500; de overige f300 kwamen in de gemeentekas en waren in deze tijd ter gemoedkoming van buitengewone kosten wel nodig. Op deze f300 maakte de Heer van Hogendorp aanspraak en ik kon hem die niet geven en vermogt dit ook niet."

"Hoe gematigd en verdraagzaam ik ook op het stuk van Godsdienst was kon ik het zo min de Gereformeerden als de Roomsgezinden altijd naar genoegen maken. Men haspelde over de kerken; de Rooms en hadden twee zgn. kerkenhuizen te Tilburg, zij wilden er ook de oude parochiekerk, door de Gereformeerden gebruikt wordende nog bij hebben. Ik was hier tegen tenzij men aan de Gereformeerden een ander geschikt gebouw verzorgde en tevens een geschikt lokaal voor het Raadhuis, gevangenis enz. De dweepzucht verstond weinig reden, doch ik werd door het belang ondersteund. De Rooms en tot aan de kerk aan de Veldhoven behorende en dus te ver van de oude parochiekerk afwonende om er gebruik van te kunnen maken, verkozen niet om in enige onkosten dienaangaande te delen, de zaak bleef dus onafgedaan."

Bron:

G. de Wijs, 'Uit het dagboek van Adriaan van der Willigen'.

PROTOHISTORIE (deel 2)

Door J.C.J. Hoogendoorn

Noord-Brabant en de transgressies

Niet alleen de lage gronden in het westen van Noord-Brabant overstroomden tijdens de transgressies, ook voor de hogere gronden hadden de transgressies gevolgen. Doordat de natuurlijke afwatering stagneerde kwamen niet alleen de beemden maar ook de laaggelegen gebieden onder water te staan, wat een ramp moet hebben betekend voor de boeren die het gemengde landbouwbedrijf uitoefenden.

In dit verband vinden we bij G.J. Verwers in zijn werk 'Noord-Brabant in Pré- en Protohistorie' wanneer hij de Franken beschrijft, het volgende: "Jammer genoeg kunnen al deze historische feiten niet gestaafd worden door archeologische bewijzen." In heel Noord-Brabant, maar ook in geheel Zuid-Nederland uitgezonderd Maastricht en het aangrenzende Noord-België, ontbreken 5e eeuwse vondsten. Komt vervolgens de Merovingische periode aan de orde, dan vraagt Verwers zich af wat er van deze tijd in Noord-Brabant te vinden is, waar ze gewoond hebben, hoe hun huizen eruit zagen, hoe ze geleefd hebben en welke gebruiksvoorwerpen zij hadden. Zijn antwoord luidt: "Op deze vragen kunnen wij geen antwoord geven. Onze kennis schiet te kort. Wij hebben alleen een beeld van hun grafritueel. Hun grafvelden worden rijengravenvelden genoemd. Zij vinden hun oorsprong in de Germaanse wapengraven uit de 4e en 5e eeuw in Noord-Gallië. Men kende zowel de crematie als de begrafenisritus." Hij vraagt zich dan verder af of die crematie een voortzetting was van de hier heersende traditie. Hij voegt er echter aan toe dat het dan toch wel opmerkelijk is dat er geen 4e of 5e eeuwse crematiegraven gevonden zijn en dat daar de oorzaak wel eens van zou kunnen zijn dat ons Brabant vanwege het natte klimaat vrijwel onbevolkt was.

1215: Goirle treedt in de geschiedenis

In een akte te Postel, aldus Kakebeeke, wordt Goirle aangeduid als "Gura Lauha". Op bedoelde akte werd de Heemkundige Kring attent gemaakt door A.D. Kakebeeke bij gelegenheid van een door hem gegeven lezing over toponiemen in januari 1972.

Plaatsnamen duiden vaak op een bepaalde ouderdom

De oudste plaatsnamen zijn afleidingen en dateren van vóór het jaar 1000. Samengestelde plaatsnamen zoals 'Goirle' dateren van tussen 1100-1300.

Waarschijnlijk is de naam van ons dorp niet zo maar ineens gekomen. Vanuit akkerbuurtschappen of heerdgangen is het dorp opgebouwd. Die heerdgangen zullen lange tijd met hun eigen toponiem zijn aangeduid. Toen die buurtlandschappen naar elkaar toegroeiden en een dorpseenheid gingen vormen, is de naam gaan leven die bodem en landschap typeerde. De op-richting van de 'Quarta Capella' wijst hierop.

Ontwikkeling van Goirle

Van Heerdgangen tot dorp

"Ergens in de duistere eeuwen na Karel de Grote ligt de geboorte van Brabant, maar niemand kan precies vertellen onder welke omstandigheden het ontstaan van dit belangrijk gewest in zijn werk is gegaan." Dit zegt J.G. Kikkert in zijn boek 'Oorsprong en geschiedenis van de Brabanders' en hij is waarachtig de enige niet die tot deze conclusie is gekomen. Met het 'Brabant' uit het bovenstaande moet men zeker niet het armelijke, zanderige, met vennen, bossen, heide en moerassen overdekte Noord-Brabant verstaan. Maar in dit laatste gewest ligt wel Goirle, dat afgaande op de samengestelde naam ergens zijn oorsprong vindt tussen de 11e en het begin van de 14e eeuw. De historische ontwikkeling van ons dorp kunnen wij in den beginne met geen enkel document staven, doch door achtergebleven sporen en littekens kunnen wij in combinatie met elders

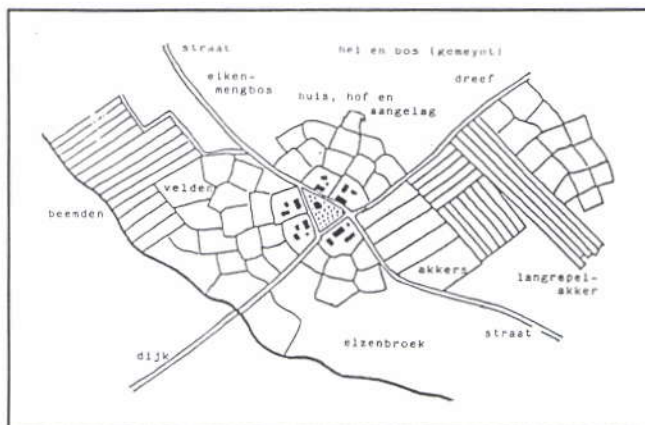
bekende feiten door deduceren en logisch redeneren tot een goed beeld van die ontwikkeling komen.

Heerdgangen

Wat is een heerdgang? Een heerdgang is een nederzetting van een aantal boerderijen, gebouwd rond een driehoekig plein, dat omzoomd was door eikebomen, met in het midden van het plein een drenkkuil voor het vee. De benaming 'heerdgang' houdt verband met het brengen van het vee van de stalling naar de gemeenschappelijke grasgronden en weer terug. Een door het buurtschap daarvoor aangestelde 'heerde' (herder) zorgde daarvoor.

Het dorp Goirle is na het jaar 1000 gegroeid uit een aantal heerdgangen, waarvan niet alleen de benamingen nog voortleven, maar waarvan ook de typische driehoeken waar omheen de nederzettingen waren gebouwd nog lang waarneembaar zijn geweest.

De ligging van zo'n heerdgang was in de buurt van een riviertje of beek in een gebied met een laag, middelhoog en hoog gedeelte. Langs het riviertje of

de beek lagen de beemden, die het hooi voor het vee in de winter moesten opleveren. Op het middelhoge gedeelte lag de nederzetting met de akkers en weilanden, terwijl op het hoge gedeelte het bos en de heide te vinden waren, die beide van levensbelang waren voor de boer.

Het driehoekige plein werd 'einde' of 'plaatse' genoemd. De driehoekige vorm van het plein leende zich uitermate voor het

verzamelen van het vee of het vormen van een kudde voor de dagelijkse gang naar de grasgronden. Dat bijeendrijven van het vee heette 'ketsen' en daar komt waarschijnlijk ons toponiem 'ketsheuvel' vandaan. (Het heeft niets met kaatsen te maken. De kaatsbaan in ons dorp lag op het einde van de Heerdgang kerk schuin tegenover de Watermolenstraat. GAT ORA 637).

Frankische driehoek en Frankische kolonisten

Van een nederzetting rondom een driehoekig plein geeft A.D. Kakebeeke een concreet model, dat hij akkerdorp noemt en waarvan Van Steegh zegt in 'Dorpen in Brabant' dat deze vorm zich in België heeft ontwikkeld en een Brabants antwoord was op een Brabants probleem. Het zijn heidenederzettingen naar Frankisch model. Al deze oorspronkelijke nederzettingen dateren van vóór 1300 en liggen alle aan de waterloop. Pas in de 14e eeuw krijgen deze oorspronkelijke nederzettingen de naam van 'heerdgang' of 'herdgang' (Ferdinand Smulders). Daar het Frankische kolonisten uit Taxandrië en Belgisch Brabant waren, die zich hier op de Noordbrabantse zandgronden gevestigd hadden in nederzettingen volgens Frankisch model, noemen wij de typische driehoek 'Frankische driehoek'.

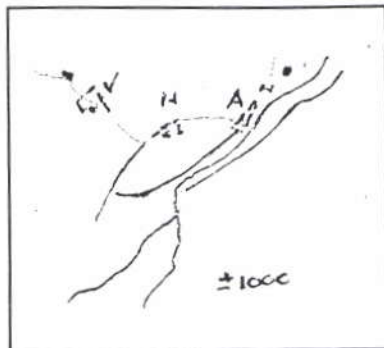
Taxandrië was volgens de klassieke schrijvers gelegen in het Romeinse Gallia Belgica alwaar het volk van de Taxandri zich vanuit Germanië gevestigd had. Taxandrië lag dus helemaal niet in Noord-Brabant zoals de protogeschiedenis ons wil doen geloven. In 400 na Chr. woonde er in onze provincie niet één Tax of Taxandriër. Tengevolge van de transgressies was Noord-Brabant praktisch ontvolkt.

Ontwikkeling van Goirle

Afgaande op de samengestelde naam 'Goorlo' kunnen wij aannemen dat Goirle zijn oorsprong gevonden moet hebben ergens tussen de 10e en 14e eeuw; uit de opbouw van de nederzettingen (heerdgangen) leiden wij af dat het Frankische kolonisten zijn geweest, die zich op het grondgebied van ons

dorp kwamen vestigen. Archeologische vondsten omtrent die vestiging hebben wij niet, doch de littekens van de heerdgangen in de vorm van de driehoekige pleinen zijn nog lang in ons dorp te herkennen geweest. In de 11e eeuw gaan we uit van drie heerdgang:

- Het Hoogeind, later als dorp aangeduid;
- Abcoven, rechts van het Hoogeind;
- Het Ven, links van het Hoogeind.

Waarschijnlijk is het Hoogeind de oudste van de drie heerdgangen. Het toponiem wijst daarop. Ook andere littekens, zoals de andere toponiemen rond het Hoogeind, wijzen hierop. De oudste nederzettingen, die na 1000 op de Noordbrabantse zandgronden ontstaan, worden naast de benaming '...hoek' en '...hurk' ook met '...eind' aangeduid.

Typisch voor de oude nederzettingen zijn ook de 'Helnamen'. Een hel of helle ligt veelal ten noorden van een nederzetting en volgens taalkundigen betekent 'hel' ook het noorden. De pedant daarvan is het toponiem 'hemel'. Welnu, beide toponiemen liggen bij het Hoogeind. Het toponiem 'hemel' wordt vaak verklaard als 'Heemaal' (de plaats waar bij de oude Germanen recht gesproken zou zijn), want de eerste Germanen die zich hier vestigden waren de Franken, die hier onze heerdgangen stichtten. Logisch lijkt mij daarom het volgende. Als de H. Hubertus, de bisschop van Tongeren die in 709 de bisschopszetel naar Luik verplaatste, verklaart de heidenen van Taxandrië en (Belgisch) Brabant te hebben bekeerd, dan moeten de Franke kolonisten die zich hier zoveel eeuwen later kwamen vestigen, christenen geweest zijn en dus bekend met de christelijke betekenis van hel en hemel. Hel en hemel moet men dus beschouwen als elkaars tegenhangers.

De benaming 'dorp' voor het Hoogeind is zeker een latere benaming uit de tijd dat de nederzettingen hier een bestuurlijke

dorpseenheid gingen vormen. Mogelijk is die benaming ontstaan, omdat het Hoogeind de oudste heerdgang was en bovendien ten opzichte van de overige heerdgangen min of meer centraal gelegen was. In 1680 wordt (GAT ORA 377) het Hoogeind aangeduid als "*Zuid Gebuerhovel, gelegen noord de Heerbaan*". In 1791 leest men (GAT OAA 869) "*aan haartgang Dorp*". Het Hoogeind kan men als bakermat van het dorp Goirle beschouwen.

wordt vervolgd.

Reactie op toponiem 'Hoevenberg' uit vorige aflevering

Dhr. Houtepen vindt het jammer dat er geen gebruik gemaakt wordt van de op het heemarchief aanwezige tekeningen over de Hoevenberg, van Cees Robben en Janus Hoogendoorn. Doch zij geven ook niets anders aan als zijnde "een hoogte achter de Plukmutsen, tussen de voormalige Trambaan en de Beeksedijk". Verder vermelden zij dat het voornoemde terrein heeft toebehoord aan de vermelde "Hoef". Verder beweert dhr. Houtepen dat de "Hoevenberg" een nevenbenaming heeft van "Heyhoevens". Uit diezelfde aflevering van de Schutsboom blijkt dat dit toponiem ter rechterzijde van de dijk onder Hilvarenbeek ligt. Robben en Hoogendoorn zeggen: "Hiermee worden de gezamenlijke hoeven aan het gehucht Breehees bedoeld." Voorts vermeldt dhr. Houtepen dat 'de Donk' begrensd wordt door een hoogte: "de Hoevenberg", die zich aanvankelijk moet hebben uitgestrekt vanaf het Bankven tot ongeveer de Hoge Wal. Deze hoogte zou zijn afgegraven voor zand t.b.v. kippekooien en woningbouw. Dat er een wal moet hebben gelegen heeft dhr. A. Hoogendoorn me wel eens mondeling meegedeeld. Hij had het toen over een zgn. vluchtschans. In de aantekeningen van Robben en Hoogendoorn vind ik daarover niets meer terug. Hopelijk kan dhr. Houtepen aan de Heemkundige Kring medelen waar dan wel de bron van het verhaal zit. Dat zouden we zeer op prijs stellen.

Alle gefundeerde aanvullingen zijn welkom (JW).

Door Joseph Wijdemans

HOEVEN-GRAFT

Een 'Graft' was de benaming voor een waterloopje; de Hoeven-Graft was derhalve een afwatering voor de aanliggende wei- en akkerlanden. Hoeven-Graft wordt in Goirle vermeld in 1771 en was, en is nog steeds, het waterloopje aan de Beeksedijk, beter bekend als het 'vuil-Leyke', juist op de grens van Goirle en Hilvarenbeek.

(G.A.T. Not.127 "*Een perceel heybodems genaamd de Vosrijten in het zuiden begrensd door de Hoevegraff*"; G.A.T. Not.76 fol.249 "*den Hoevengraff in de Vossereyt*")

HOEYKENBEEMPT

De 'Hoeykenbeempt' wordt in 1430 vernoemd als een hooiveld gelegen in de Tivoort.

(Oisterwijk R147 fol.45; 1430 "*den Hoeyken beempt aen Tyevoert*")

(OUDEN) HOFF

Hiermee duidt men in 1791 een perceel aan in het voorste stuk van de Dorpsstraat gelegen. In 1453 plaatst men 'den Ouden Hoff' op Abcoven, zonder verdere aanduiding. Het is in elk geval een omhaagd stuk land geweest en nooit een hoeve of

hofstede.

(G.A.T. Visvliet 869. "*aen 't dorp*"; Oisterwijk R161 fol.9 "*land den ouden Hoff Abbichoven Goerle*")

HOLLE-VENNEN

De 'Holle-vennen' waren uitlopers van het Bankven en lagen aan weerskanten van de Breeheesedijk.

HOLLEWEGT

'Hol' duidt in het algemeen laag gelegen land aan, maar in onze streek duidt het meer op een doorgegraven hoogte en meestal op een bosweg, die door houtgewas helemaal om- en overgroeid is. Onze 'Holleweg' liep dwars door het 'Caddenbosch'. (Zie bij HOEFF in de vorige aflevering).

HOOCHWIJCK

De 'Hoochwijck' wordt in 1694 vermeld en daarmee bedoelt men dan de hierna beschreven 'Hoogd a/d Wildackers'. (G.A.T. Not.59 fol.184)

HOOGD (HUCHT)

Er waren vroeger in Goirle meerdere plaatsen, die als de Hoogd, Hoogt of Hucht werden aangeduid. De meest bekende 'Hoogd' was de omgeving van de tegenwoordige werf aan de Fabrieksstraat, de percelen tussen de Fabrieksstraat, Spinnerijstraat, Wildpleintje, St. Jansstraat en Hoogstraat. Dit was de 'Hoogd aan de Wildackers'. Er waren nog meer 'Hoogten' en wel: aan de Heertgang Kerk, nabij het huidige Korenmolenplein en bij de Groeneweg. Alsook op Abcoven bij de Hoge Wal. (G.A.T. Visvliet 869, 1791)

HOOG-DRIES

Een dries in de eigenlijke betekenis is een uitgeput, vermoeid land. Het ligt braak en wordt voor de landbouw niet meer gebruikt. In ons dorp ligt daar het fabriekscomplex van de Koninklijke Van Besouw op. Misschien is dat de reden waarom deze grond voor industrie gebruikt is. In Tilburg ligt op de 'Hooge Dries' een kerkhof.

(G.A.T. R346 fol.11v, 1604)

HOOG-EIND

Het 'Hoogeind' is een latere aanduiding voor de oude heertgang Dorp. In 1423 wordt vermeld "*het Hoogeind aen 't Fen*", in 1545 en in 1569 geeft men een ietwat nauwkeuriger omschrijving: "*aen 't voorste Ven*". Maar in 1680 geeft men de juiste lokatie van 't Hoogeind: "*zuid de Gebuerhove!*" (achterste deel Dorpsstraat/Nieuwe Rielseweg) "*noord de Heerbaan*" (de Jacobsbaan).

(G.A.T. R292 fol.46, 1545; R314 fol.29v, 1569; R377 fol.9v, 1680)

HOOGEN-BEEMPT

Beemden zijn in het algemeen laag gelegen percelen, daarom zal een 'Hoge Beempt' niet zo algemeen zijn geweest. Een reden misschien om hem te vernoemen. Hij wordt vermeld in 1644 en ligt tussen de 'Vloet' en de 'Voschrijt'. (Dit is tussen de Tramdijk, d.i. het verlengde van het Kerkklaantje over de Ley, en het verlengde van de Watermolenstraat, ook over de Ley).

(G.A.T. R255, 1499 "*gelegen in de Vloet*"; R360 fol.20, 1644 "*In de Vloet bij de Voschrijt*")

HOOGHDELHEY (-VELT)

Deze percelen worden aangegeven op een kaart uit 1760, zij behoren bij de goederen van de abdij van Tongerlo, welke op Nieuwkerk liggen, aan de voormalige 'Goolschen wegh', achter de ook voormalige boswachterswoning. Thans ligt op deze percelen de nieuwe golfbaan van Nieuwkerk.

(A.A.T. kaart Tongerlo 1716 "*gelegen op 't Goed Tongerlo het Hooghdelheij*"; kaart Tongerlo 1716 "*Het Hooghdelvelt gelegen op 't Goed Tongerlo*")

't HOOGHUIS

In 1809 wordt het 'Hooghuis' beschreven als: "*een halve huijsinghe gelegen in de wijk Kerk*". Later werd er vrij algemeen mee aangeduid de voormalige boerderij op de hoek van de Kloosterstraat/Dorpsstraat.

(G.A.T. Not.187 nr.46, 1834 "*Een halve huijsinghe genaamd het Hoog Huys in de wijk Kerk*"; R1058 nr.47, 1810)

HOOGSCHOOR

Dit perceel is in 1810 een weiland, gelegen aan 't Ven. Een schoor is een steile kant of hoogte dicht bij een waterloop. Dikwijls was het een begroeide wal of dijk, die dan 'Schoordijk' werd genoemd. Zo werd de 'Molendijk' (verlengde Watermolenstraat over de Ley) ook wel 'Schoordijk' genoemd. Aan de Poppelseweg kennen we het eerste en tweede Schoor. Schoor heeft meestal met een waterkering te maken.

(G.A.T. R859, 1810)

Bron:

Goirlese Toponiemen door A. Hoogendoorn en C. Robben, met eigen aanvullingen

VERDREVEN VAN HUIS EN HAARD

In oktober 1944 woonden Johann Marschall en zijn vrouw Adriana Brock in een boerderij aan de Poppelseweg, ter hoogte van de huidige Turnhoutsebaan 1. Het was in de eerste dagen van oktober '44 dat de aanval van de Engelsen en Polen tot stilstand kwam. De Polen hadden Alphen bereikt en de Engelsen nestelden zich in de omgeving van Poppel. Een gevechtspauze was nodig, want de manschappen hadden rust nodig. Bovendien waren er bevoorradingsproblemen en was er dringend behoefte aan nieuw materiaal. De Duitsers werkten intussen koortsachtig aan een tegenaanval. In de nacht van 5 op 6 oktober wemelde het in Goirle van Duitse militairen die zich gereed maakten voor de aanval op onderdelen van de Britse 49e Divisie, die zich op Nieuwkerk hadden ingegraven rond Aerle en Maerle. De ochtend van 6 oktober werd besteed aan het uitvoeren van verkenningen in de richting van het front. Het waren vermoedelijk deze Duitse militairen die op het erf van de boerderij van Marschall verschenen en voedsel en zeep eisten. Het echtpaar Marschall probeerde de Duitsers ervan te overtuigen dat er bij hen weinig te halen viel.

Met een paar stukjes zeep als buit vertrokken de ongewenste bezoekers en verdwenen achter een stroschelf op "D'n Elzenbosch", een stuk grond aan de overkant van de Poppelseweg.

In de namiddag van diezelfde dag was het erf van de boerderij opnieuw gevuld met militairen, ditmaal in kaki-uniform. Het waren Engelsen die in hun gevechtswagens vanuit Poppel een verkenningstocht ondernamen in de richting van Goirle... Ineens klonken er vanachter de stroschelf aan de overkant schoten; granaten gierden door de lucht en troffen de stal en schuur, die beide in brand vlogen en tot de grond toe afbrandden. Het woongedeelte van de boerderij kon gelukkig behouden blijven. Er zou nog meer onheil volgen...

De volgende morgen melden zich opnieuw de Duitsers op het erf. Zij sommeerden het echtpaar de boerderij te verlaten, want die zou in de vuurlinie komen liggen; ze moesten maar elders onderdak zien te vinden. En zo verlieten de boer en de boerin hun gedoetje, de jongste in de kinderwagen, de twee anderen op de schouders van pa en de knecht. Met wat elementaire benodigdheden ging het op weg, richting Goirle, naar de Bakertand, waar ze bij de vader van Adriana Brock onderdak hoopten te vinden.

De Vondersebrug was opgeblazen en er kwamen zelfs de gewillige handen van een Duitse soldaat aan te pas om de kinderwagen droog over het water te dragen. Bij het café van Scholtze -later 'Herrijzend', vervolgens 'Herrezen Nederland'-waarschuwde Marschall: "Niet kijken, niet kijken!" Hij wilde daarmee zijn vrouw behoeden voor de afschuwelijke aanblik van drie verkoelde lijken.

Via de Zandschel kwamen ze uiteindelijk op de Bakertand, waar ze gastvrij ontvangen werden op de boerderij van Jan Brock. Het gezin heeft daar zeker drie weken in de schuilkelder gewoond. "We zaten onder het ongedierte", vertelde Adriana. Na de bevrijding hebben ze nog anderhalve maand op de Bakertand gewoond. In die periode deed zich een heuglijk feit voor: de koeien van Marschall werden teruggevonden in "D'n Donk" en daar waren ze heel blij mee. Dit was de reden dat de terugkeer van de teruggevonden dieren zeer bijzonder was: op gevaar af van een malse koeievla, werden ze 'deftig' door de voordeur naar binnen geloodst en schommelden door de woonkamer de stal binnen. Later is ook één van hun twee paarden teruggevonden op Nieuwkerk. De teruggevonden koeien en het paard vormden weer het begin van een nieuwe toekomst op de gehavende boerderij aan de Poppelseweg.

De familie Marschall was één van de vele gezinnen die door het oorlogsgeweld verdreven werden van huis en haard. Het hoe en waarom staat beschreven in "Goirle 1940-1945, een grensdorp bedreigd, bezet en bevrijd". Dit boek is verkrijgbaar bij de Heemkundige Kring in Goirle.

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.73

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

Cafe-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.74

G.Jansen, Sierpleisters en Muurverven B.V.,
Geysersstraat 3-9, 5753 RP Neume. tel. 04930-18.030

Maas Herenkleding,
Korvelseweg 56, 5025 JJ TILBURG. tel. 42.42.83

Micro-Solutions,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.16.81

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 34.51.85

Rabobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.28.31

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 34.14.84

Gotax Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.14.32

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK GOIRLE. tel. 34.32.45

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf, tel. 34.25.11 /
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ GOIRLE. / 34.28.41

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Burg. Rensstraat 40, 5051 CN GOIRLE. tel. 34.13.74

Taxi P. Walsmits B.V.,
Hoogeindseweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 34.13.40

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V., stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN GOIRLE. tel. 34.25.76 / 34.19.82

* * * * *
* * * * *
* * *
* *
*

**HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:**

Juwelier & Edelsmid Paul Hoogendoorn,
Tilburgseweg 41, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.73

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

Cafe-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.74

G.Jansen, Sierpleisters en Muurverven B.V.,
Geyserstraat 3-9, 5753 RP Heurne. tel. 04930-18.030

Maas Herenkleding,
Korvelseweg 56, 5025 JJ TILBURG. tel. 42.42.83

Micro-Solutions,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.16.81

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 34.51.85

Rabobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.28.31

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 34.14.84

Gotax Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.14.32

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK GOIRLE. tel. 34.32.45

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf, tel. 34.25.11 /
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ GOIRLE. / 34.28.41

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Burg. Rensstraat 40, 5051 CN GOIRLE. tel. 34.13.74

Taxi P. Walsmits B.V.,
Hoogeindseweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 34.13.40

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V., stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN GOIRLE. tel. 34.25.76 / 34.19.82

* * * * *
* * * * *
* * *
* *
*

Dhr. A. Brock
Abcovenseweg 23
5051 PT Goirle